

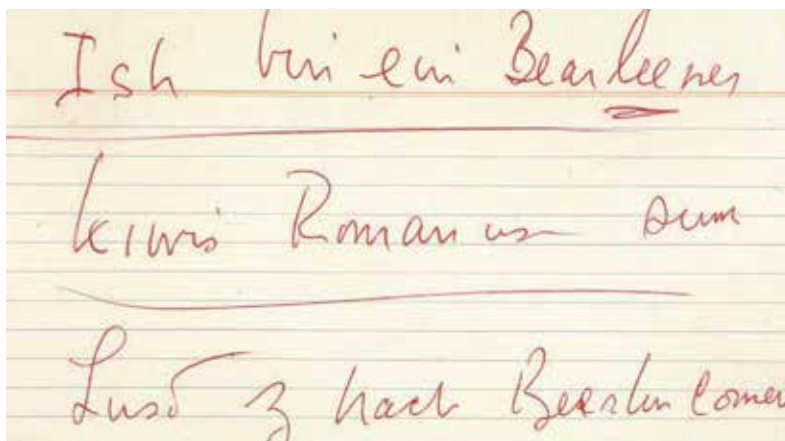
De spreuk van Cicero

De Amerikaanse president John F. Kennedy stak in 1963 de burgers van Berlijn een hart onder de riem door in het Duits te verklaren dat hij een van hen was: Ich bin ein Berliner. Hiervoor haalde hij een klassieke spreuk van de Romeinse redenaar en advocaat Marcus Tullius Cicero uit de mottenballen.

Gelukkig, in zijn artikel 'Ich bin ein Berliner' (Kleio 1, 2019) wijst Frans Verhagen erop dat John F. Kennedy die uitspraak inleidde met de Latijnse spreuk waarnaar die identificatie met de Berlijners was gemodelleerd. Hij bedierf echter mijn voldoening door verkeerd te citeren met zijn *civitas Romanus sum*. Dit is erger dan potjeslatijn: *civitas* betekent 'burgergemeenschap' en heeft een vrouwelijk woordgeslacht, zodat het mannelijke *Romanus* ook al misplaatst is. Bedoeld is, en dat probeerde Kennedy ook te zeggen: *civis Romanus sum*, 'Romeins burger ben ik'.

Kennedy had de Latijnse woorden fonetisch op een spiekbrieftje gezet, evenals het 'Ich bin ein Berliner'. Het heeft er alle schijn van dat hij op een laat moment die zinnetjes als pakkende one-liners invoegde.

Vele jaren later borrelde het verhaal op dat Kennedy een grammaticale fout had gemaakt. Iemand uit Berlijn zegt immers: 'Ich bin Berliner.' Door de toevoeging van 'ein' zou de Amerikaanse president hebben gezegd: 'Ik ben een berlinerbol.' Of dat nu klopt of niet, de Latijnse spreuk moet

Anton van Hooff
is classicus.

in het achterhoofd van Kennedy hebben gezeten. Hij had de wending namelijk een jaar eerder al gebruikt, op 4 mei 1962, toen hij op een 'Civic Reception' in New Orleans verklaarde: 'Two thousand years ago the proudest boast was to say, "I am a citizen of Rome". Today, I believe, in 1962 the proudest boast is to say, "I am a citizen of the United States".'

Dat 'Romeins burger ben ik' was op 26 juni 1963 bij het nogal verlate bezoek van de Amerikaanse president aan Berlijn – hij had in 1961 vicepresident Johnson gestuurd – 2033 jaar oud. In het jaar 70 v.Chr. had Cicero de spreuk gesmeed toen hij de schurkachtige gouverneur van Sicilië aanklaagde. Die had in zijn provincie mensen ter dood laten brengen, hoewel ze verklaarden Romeins burger te zijn. Als zodanig hadden ze bij een doodvonnis recht van beroep op de Romeinse volksvergadering.

Het is op dit recht dat de apostel Paulus wijst in *Handelingen* 22:25-29. Aan de honderdman die op het punt staat hem te laten geselen vraagt hij of het wel geoorloofd was een Romeins burger te mishandelen. Uiteindelijk werd Paulus naar Rome gestuurd omdat hij een beroep deed op de keizerlijke rechtspraak, die inmiddels het beroepsrecht van de volksvergadering had overgenomen.

Met Kennedy's uitspraak begon *civis Romanus sum* aan een nieuw voortleven. Toen een andere Amerikaanse president, George W. Bush, in mei 2002 Berlijn bezocht, droeg een demonstrant het bord: 'Bush, du bist kein Berliner.' Het 'Ich bin' is ten slotte de mal geworden voor 'Je suis Charlie' en alle andere *ik ben/wij zijn's* die weer hiervan zijn afgeleid. Cicero is nog onder ons. ■

Boven: Kennedy's spiekbrieftje in Berlijn. Links: Civis Romanus sum is een uitspraak van de Romeinse staatsman Cicero. Standbeeld van Cicero voor het Paleis van Justitie in Rome.